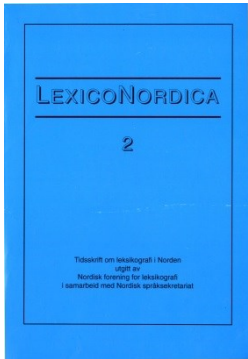

LexicoNordica

Titel:	Islandsk grammatikk i tospråklige ordbøger	
Forfatter:	Helgi Haraldsson	
Kilde:	LexicoNordica 2, 1995, s. 43-63	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Helgi Haraldsson

Islandsk grammatikk i tospråklige ordbøker

In a bilingual dictionary provided with a dictionary grammar referred to by means of morphological codes in the entries, it is desirable that the codes should be "transparent". That is to say, after some training the user should be able to interpret the information contained in the codes he sees, without having to consult the particular part of the grammar referred to.

The first complete dictionary grammar of Icelandic in a bilingual dictionary appeared in the Swedish-Icelandic dictionary of 1982. However, the morphological codes used in that dictionary can hardly be assessed as transparent. In this paper, the author describes the system of codes he has devised for the Icelandic equivalents (nouns, adjectives, verbs) in his Russian-Icelandic dictionary which is expected to be published at the end of 1995 or beginning of 1996. This system has partly been inspired by the system of codes devised by A. Zaliznyak, which the author applied to the Russian entries in his above-mentioned dictionary. This system is known from e.g. the Russian-Swedish dictionary of 1976 and the Russian-Norwegian dictionary of 1987 (rev.ed. 1994).

(NB: Russiske ord i denne artikkelen transkriberes ifølge Nordisk slavistforbunds regler, se Scando-Slavica (1980:201).

1. Innledning

1.1. Det rår i dag bred enighet om at ordlistepregede tospråklige oppslagsverk ikke oppfyller de informasjonskrav den seriøse bruker bør stille til bilingvale ordbøker, jf. Bergenholtz (1994:116). Det trengs opplysninger ikke bare om ordenes "individuelle" vesen (semantikk, tilknytning til grammatiske kategorier o.l.), men likeledes om deres kombinatoriske egenskaper, deres "sosiale atferdsmønster" (valør i vid forstand, herunder reksjon; stilistisk avskygning, hyppighet, bruksområde etc.). Opplysninger av denne typen er like selvskrevene i enspråklige ordbøker. Oppslagsverk som "Orðastaður" (Jónsson 1994) er et resultat av denne erkjennelsen. Det er innlysende hvilket viktig grunnlag verk av denne typer utgjør for utarbeidelse av tospråklige ordbøker.

1.2. I det følgende brukes "(tospråklig) ordbok" kun om store og mellomstore almenne bilingvale oppslagsverk (ikke om lommeordbøker, spesialordbøker osv. med mindre dette nevnes spesielt).

Først vil morfologisk informasjon bli diskutert (1-9), deretter syntaktisk.

I. Morfologi

2. Den grammatiske informasjonens plass og eksponering

2.1. Adekvat grammatisk informasjon ved hvert enkelt oppslagsord i en (tospråklig) ordbok krever enormt mye plass. Attpåtil vil de mest

elementære selvfølgeligheter ikke bare legge beslag på det meste av den plass som går til dette formål, men også bidra til at mer relevant informasjon glir ut av fokus. Eksempler fra CIED (1989:59):

afpant/a *v* (*acc*) (-aði) ...

afplán/a *v* (*acc*) (-aði): ~ ~ **dóm** serve a sentence ...

afpöntun *f* (*acc*) (-pöntunar, -pantanir) ...

af/raddaður *adj* (*f*-rödduð) devoiced ...

af/ráða *v* (*acc*) (-ræður; -réð, -réðu, -ráðið) ...

2.1.1. Det eneste "uregelmessige" her er det sterke verbet *afráða*. Det er ingen ordboksgrammatikk og ingen liste over uregelmessige verb i CIED. Alle de tallrike islandske femininer på ROTMORFEM med Ö + SUFFIKSET -UN bøyes som (*af*)*pöntun* med to marginale unntak; **raddaður** - **rödduð** er likeledes en regelmessig og uhyre hyppig bøyningstype. – Som *panta* bøyes de aller fleste islandske verb; merk at i motsetning til nomenene (*pöntun* - *pantanir*; *raddaður* - *rödduð*) markeres ikke omlyd i verbalbøyningen (*pantaði* - 1.p. pl. preteritum *pöntuðum*, osv.). Til tross for at mye plass avsettes til morfologisk informasjon, forblir mye uavklart, f.eks.

hólm/ganga *f* (-göngu, -göngur) ...

Her markeres ikke -n- i gen. pl.: (*hólm*)*gangna* som i *stúlka* - *stúlkna*, i motsetning til f.eks. *smiðja*, gen. pl. *smiðja*; *fjara* - *ffjara*, o.m.a.)

dreng/ur *m* (-s, -ir) ...

Her opplyses det ikke at i dat. sg. uteblir endelsen -i (*dreng*) i motsetning til f. eks. **gest/ur** (-s, -ir), der brukeren heller ikke får beskjed om at dat.sg. er *gesti*, osv., se 7.9.

2.2. To løsninger peker seg ut:

2.2.1. Man kan se bort fra selvfølgelighetene, dvs. de bøyningstyper som ikke volder vanskeligheter for brukere med elementær kunnskap til det aktuelle språk, og anføre utelukkende de grammatiske opplysninger man antar gjennomsnittsbrukeren vil trenge. Denne fremgangsmåten er f. eks. valgt for målspråket i en norsk-polsk ordbok som p.t. er under utarbeidelse, jf. Selberg (1995, s. 14, § 6.2.1). En slik løsning kan bli aktuell også for målspråket i den norsk-russiske ordboken man har arbeidet med siden 1992 under ledelse av V. P. Berkov.

2.2.2. En mer konsekvent løsning – som tør være å foretrekke for kildespråkets vedkommende – er å forsyne alle flekterende ord (i

hvert fall substantiver og verb) med bøyningskoder, slik at de regelmessige typene får enkle koder, som tar et minimum av plass, mens det uregelmessige, marginale utstyres med mer "iøynefallende" koder og/eller grammatisk (tilleggs)informasjon direkte tilknyttet oppslagsordet. Kombinasjon av kode og tilleggsopplysninger brukes i utstrakt grad i RNO 1988 og 1994 og Rysk-sv. 1976.

3. Islandsk-utenlandske og utenlandsk-islandske ordbøker

Med hensyn til grammatisk informasjon kan de mest aktuelle (se 1.2.) beskrives slik:

3.1. Tospråklige ordbøker med islandsk som kildepråk

- I. Grammatisk informasjon i ordboksartiklene.
- II. OBG – ordboksgrammatikk: Fullstendig +, ufullstendig (+).
- III. Grammatikkfragment(er) (SV = liste over sterke og uregelmessige verb). NB: II og III utelukker logisk nok hverandre.
- IV. Kodehenvisning fra artikler til OBG: +; til grammatikkfragment (SV): x

ORDBOK	Islandsk				Målpråk			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Blöndal 1920-1924	+							
Boots 1950	(+)				(+)			
Berkov 1962	+	+						
Bergsveinsson 1967	+	(+)	SV	x	(+)			
IDO 1975	(+)							
IEO 1970	+							
CIED 1989	+							
Ellertsson 1993	+		+	x	+		+	x
Turchi 1994					+			

3.2. Tospråklige ordbøker med islandsk som målpråk

Samme spalte-markering som i 3.1:

ORDBOK	Kildepråk				Islandsk			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Ofeigsson 1935	+		SV	x				
Bogason 1952	+		SV	x				
Boots 1953								
Gunnarsson 1973	+							
SÍO 1982	(+)	+			(+)	+		+
EÍO 1984 og Skaftason 1986	+							
NÍO 1987	+		(+)		+		(+)	
DÍO 1992	+							
RÍO (i manus)	(+)	+		+	(+)	+		+

4. Oppsummering

4.1. Det bilde tabellene i 3.2. og 3.3. gir, er forståelig nok sterkt forenklet og mine opplysninger kan i enkelte tilfeller være noe mangelfulle, men holder forhåpentlig til vårt formål.

Det fremgår av tabelloversikten at det kun er SIO 1982 og RIO som har selvstendige OBG både for kildepråk og målspråk, og bare sistnevnte har kodehenvisninger fra artiklene til OBG for begge språks vedkommende.

5. Den første islandske ordboksgrammatikken

Denne ble laget av Aðalsteinn Davíðsson for SIO 1982.

5.1. Davíðssons kodesystem for islandsk består i nummererte morfologiske tabeller:

1–5 "svake" verb, 6 "sterke" verb; 10–68 substantiver (10–39 maskuliner, 40–59 femininer, 60–68 nøytrere); 69–90 adjektiver; 91–96 pronomener; 97 tallord.

5.2. Hevede numre i ordboksartiklene viser til tabellene:

nød -en allm neyð⁴⁰ ... örbirgð⁴⁰ ... skortur²⁷ ...

obstina't -are þrjóskur⁷⁰, þrár⁷⁶

observe'r/a -ade 1 ... horfa² á e-ð (e-n) 2 ha under observation, övervaka, äv ifro forskning fylgjast³ með [e-u (e-m)] 3 iakta, lägga märke till taka⁶ eftir e-u (e-m) ...

5.3. Det er lite sannsynlig at en bruker vil memorere hva alle disse numrene står for. Man regner m.a.o. med at brukeren hver gang må slå opp i tabellene for å sjekke bøyningen av det islandske ordet. Men det er mye positivt å si om Davíðssons løsning. Den krever minimum av plass. Ikke bare ordboksformer (infinitiv, Nsg) kan utstyres med henvisninger, jf.

obehag 1 olust, otrevnad o d *ngn kanner (erfar) ~ i ngns sällskap* e-m líður⁶ illa í návist e-s; *ngn har (får) en känsla av ~ e-m líður illa* 2 kroppsligt vätskan kan vålla ~ vökvinn getur valdið vanlíðan⁴⁰; *ha ~ av lukten þola⁵ ekki lyktina; jag hade ~ av ryggsäcken, ryggsäcken var mig til ~ bakpokinn var mér til óþæginda⁶⁴ pl 3 förtret, obehagligheter o d ha ~ av ngt hafa óþægindi pl af e-u; fá (utsättas för) ~ verða fyrir óþægindum; arbetet är förenat med vissa ~ það fylgja³ viss óþægindi⁶⁴ pl starfinu; vålla (bereda) ngn ~ vålla leda o d baka¹ e-m óþægindi (leiðindi) pl **obehaglig 1** om pers o sak; oangenäm o d óviðfældinn,*

óskemmtilegur; *det är ~t för mig att göra det mér þykir óskemmtilegt að gera það; det var en ~ upplevelse það var óskemmtilegt 2 han var ~ til mods honum leið⁶ illa innra með sér obehaglighet ráka ut för ~er verða fyrir óþægindum⁶⁴ (leiðindum⁶⁴) obehagligt ao óþægilega; hon blev ~ berörd av det henni þótti þetta óviðfelldið⁸⁶ ...*

Denne fordelene kommer til sin fulle rett når Davíðsson på en gjennomtenkt måte angir de islandske ekvivalentene direkte i brukseksempler istf. først å ramse opp ekvivalenter i grunnform og deretter gi brukseksempler, som i mange tilfelle ville være sløsing med dyrebar plass, jf. *obehag*. Dette er bare én av bokens mange meritter. Verket har neppe fått den oppmerksomhet det fortjener. G. Holms og A. Davíðssons bok er også en islandsk banebryter når det gjelder kulturkunnskapsinformasjon i bilingvale ordbøker.

Det er i denne sammenheng grunn til å minne om et av V. Berkovs (1988:99) prinsipper for den ideelle tospråklige ordbok: "The sixth principle is that a bilingual dictionary is essentially a confrontation of two cultures ...".

6. Andrej Zaliznjaks kodesystem for russisk morfologi

(Zaliznjak 1977, RNO 1987: 859–900 og RNO 1994: 1147–1188, Rysk.-sv. 1976:871–935).

6.1. Fra rundt regnet midten av 70-tallet ble A. Zaliznjaks morfologiske tabeller og koder som viser til disse nyttet i alle større sovjetproduserte russisk-utenlandske ordbøker inklusive Rysk-svensk ordbok av Carin Davidsson m.fl. Dette systemet brukes bl.a. i RNO 1987 og 1994 og tenkes brukt i den nye norsk-russiske ordboken som nå utarbeides under ledelse av V. Berkov (se dog 2.2.1).

Kodesystemet slik det fremstår i i disse tospråklige ordbøkene er en noe forenklet versjon av det man finner i Zaliznjaks store *Grammatiske ordbok* (Zaliznjak 1977).

6.2. Da det sovjetiske forlaget "Russkij jazyk" i 1976 påtok seg å utgi en russisk-islandsk ordbok, ble det bestemt at også her skulle Zaliznjaks modell anvendes for kildepråket.

6.3. I motsetning til Davíðssons system, som kan karakteriseres som "syntetisk", er Zaliznjaks koder – dvs. de henvisningstegn som lemmaene utstyres med – "analytiske". Det er verb, substantiver og i noen grad andre nomener som får slike koder ("indekser", som de heter i RNO og Rysk.-sv.).

En kode består av minst ett tegn. De tegn som kan inngå i en kode er

- a) et arabisk tall som angir bøyingsmønster (den relevante morfologiske tabell: 1–12 for substantiver, 1–14 for verb.
- b) en liten latinsk bokstav som opplyser om trykkmønster: a–f for substantiver, a–c for verb (opplyser bare om trykkforhold i presensformer).
- c) * (stjerne) betyr flyktig vokal i nominalbøyningen i former med null-endeelse, eller "flyktig" suffiks i én av konjugasjonstypene.
- d) Δ (trekant) markerer uregelmessig bøyning av forskjellig slag og forklares i ordboksgrammatikken som bemerkning til vedkommende tabell.

6.4. Dessuten oppgis substantivenes genus vha. hhv. *m*, *ž*, *s* som svarer til *m*, *f* og *n*.

6.5. Et russisk substantiv eller verb kan som sagt ha en kode bestående av inntil 4 tegn (+ evt. genus- eller aspektmarkering):

báryšnja^{2*aΔ} ž 'frøken'...; **dostič**^{3*aΔ} sv '(opp)nå'. Det vanligste er imidlertid 2 tegn, og for det mest utbredte konjugasjonsmønsteret – ett tegn i og med at det alltid har stammebetonte presensformer: **rabótat**¹ nsv 'arbeide'. Andre eksempler: **podléc**^{5b} m 'skurk', **pálec**^{5*a} m 'finger'; **pisát**^{6c} nsv 'skrive'; **obsudit**^{4c} sv 'drøfte'.

6.6. Tatt i betrakning at russisk grammatikk ikke er blant de enkleste, må det sies at Zaliznjaks fremstilling er forbausende klar og tilgjengelig – og samtidig fyllestgjørende. Man finner lett frem til de opplysninger kodene angir, selv om koden som regel er sammensatt, dvs. inneholder informasjon om fleksjonstype (paradigma), trykkmønster og dessuten evt. flyktig vokal eller "flyktige morfemer" dersom de forekommer i bøyningen.

6.7. Det er stor forskjell mellom 12 + 14 bøyingsmønstre hos Zaliznjak og nesten 100 hos Davíðsson. Zaliznjaks morfologiske tabeller gjengir de grunnleggende bøyingsmønstre enhver russiskstuderende uansett må tilegne seg. Rekkefølgen er logisk og gjennomtenkt, noe som gjør numrenes betydning lett å tolke.

I sin innledning til de morfologiske tabellene regner Zaliznjak (1994:1147–1148) med at brukeren først benytter seg av den "direkte" metoden, dvs. slår opp i de morfologiske tabeller kodene viser til, men gradvis går over til den "analytiske" metoden, dvs. blir i stand til å dechiffre koden uten å måtte slå opp i tabellene, med mindre koden oppgir en hittil for brukeren ukjent uregelmessighet (Δ).

6.8. Min erfaring er at overgangen fra den direkte til den analytiske metoden går overraskende fort. Først lærer brukeren å tolke de vanligste tegnene, og etter hvert de mer marginale. M.a.o.: Bruken av

ordboken er i seg selv en automatisk, progressiv innføring i den kompliserte russiske grammatikk, en innføring som ikke er fragmentarisk, siden man alltid blir henvist til et avsnitt av "systemet" uten å bli for opptatt av det marginale, jf. Bergenholtz 1994:118.

Likevel kan det virke avskrekkende at i RNO 1988 legger Zalijnjaks tabeller samt ledsagende forklaringer og tilleggsinformasjon beslag på 43 av ialt 933 sider. Men undertegnede har laget en kortversjon av Zalijnjaks system på noen få sider (Haraldsson 1995) som i 95% av tilfellene vil kunne tolke kodene uten at man må lete i de 43 sidene bak i ordboken. – Ikke desto mindre: det er mye som taler for å gi studenter og andre brukere en viss opplæring i systemet, og det er uten tvil godt anvendt tid. Det er allerede påpekt (6.7.) at innføring i Zalijnjaks codesystem samtidig er en høyst relevant opplæring i russisk grammatikk.

7. Modell for grammatisk informasjon om islandske ord

7.1. Da jeg i 1976 måtte velge en løsning for grammatisk informasjon om islandske ord beregnet på russiskspråklige brukere i en fremtidig russisk-islandsk ordbok (RIO), førte min erfaring med Zalijnjaks-varianten til at jeg satset på et system som forhåpentlig vil gjøre en moderat avansert bruker i stand til å "lese" bøyningsskodene for islandske ord uten hver gang å måtte konsultere ordbokgrammatikken, som nødvendigvis opptar ganske anseelig plass. Denne modellen ble for det meste utviklet i årene 1977–1980, men den har vært under konstant testing og revisjon hele tiden.

7.2. Det er i denne sammenheng på plass å understreke at mitt grammatiske forfatterskap først og fremst gjelder de flekterende ordklasser som utstyres med bøyningsskoder (substantiver, adjektiver og verb), mens den øvrige grammatiske beskrivelsen i RIO for det meste er kopiert fra Berkovs fremstilling i Islandsk-russisk ordbok fra 1962, riktignok noe utvidet og komplettert i samråd med Berkov. Dette gjelder artikkel, adverb, funksjonsord og syntaks. Beskrivelsen av de sammensatte verbalformer og deres anvendelse henter mye fra Jón Friðjónssons nidkjære utredning (Friðjónsson 1989).

7.3. I codesystemet som omfatter islandske substantiver, adjektiver og verb er tradisjonell klassifisering som først og fremst tar diakroniske hensyn, forlatt til fordel for en ordning der oversiktlig, logisk inndeling ut fra synkroniske forhold er det overordnede mål.

7.4.1. Substantivene deles opp i 11 klasser + heteroklitica. Ubøyelige ord får koden 0 - null (som hos Zalijnjak): **Kína** n^0 (dette gjelder forøvrig også for adjektiver: **hugsi**⁰ 'hensunken i tanker', **andvaka**⁰

'søvnløs', **ilmandi**⁰ 'duftende, aromatisk'). De første 3 klassene er "svak" bøyning, de øvrige "sterk".

7.4.2. Verbene deles inn i 3 klasser + sterke og (sterkt) uregelmessige verb, som bare får koden Δ (som substantiviske heteroklitica, se 8.3.): **taka** Δ 'ta'. Den tradisjonelt 4. klasse er klasse 3 (og har følgelig kodennummeret 3: **skrif**a³); de fåtallige verb i den tradisjonelle 3. klasse samt noen flere får koden 3 Δ : **brosa**^{3 Δ} 'smile', **duga**^{3 Δ} 'duge, strekke til', **meina**^{3 Δ} 'mene' (men **meina**³ 'hindre').

7.5. Substantivenes hevede koder plasseres umiddelbart etter genusmarkørene *m*, *f* og *n*. Som hos Zaliznjak brukes arabiske tall til å markere bøyningstyper (klasser): skóli *m*¹, kirkja *f*^{1N}, hús *n*⁴, bíll *m*⁵.

7.6. Når tallene 1–3 tilknyttes islandske ekvivalenter direkte – dvs når en genusmarkør ikke er til stede – må det nødvendigvis dreie seg om et verb og kan ikke (av en nybegynner) – oppfattes som et (svakt) substantiv. – Adjektivenes koder er 4–7 og kan derfor ikke forveksles med verb. Her tilstrebes størst mulig samsvar mellom substantiver og adjektiver. Koden 4 betegner således i begge tilfeller null-endeelse i nom. sg mask.; koden 5 – endeelse i nom. sg mask.:

stór^{4Æ} (fem. stór) – **kór** *m*⁴ (akk. kór);
mjór^{5b} (fem. mjó) – **mór** *m*⁵ (akk. mó), etc.

7.7. Vanlige små bokstaver a, b, c og d har følgende funksjon i kodene.

7.7.1. I substantivbøyningen (klassene 4, 5, 8 og 9) presiserer hhv. **a**, **b**, **c** og **d** deklinasjonen innenfor de enkelte bøyningstyper (dette er m.a.o. ikke aktuelt for de "svake" bøyningssklassene 1–3 samt klasse 6, 7, 10, 11). Hovedregelen er at **a** representerer maksimalt antall endelser, **b** mindre osv., jf.:

	<i>f</i> a	<i>f</i> b <i>J</i>	<i>f</i> c	<i>f</i> d
<i>Nsgl</i>	kerling-Ø	hel-Ø	hlíf-Ø	spá-Ø
<i>A</i>	kerling-u	hel-Ø	hlíf-Ø	spá-Ø
<i>D</i>	kerling-u	hel(j-u)	hlíf-Ø	spá-Ø
<i>G</i>	kerling-ar	helj-ar	hlíf-ar	spá-r
<i>NApl</i>	kerling-ar		hlíf-ar	spá-r
<i>D</i>	kerling-um		hlíf-um	spá-m
<i>G</i>	kerling-a		hlíf-a	spá-a

7.7.2. Liten bokstav i kodende for bøyningssklassene 4, 5, 8, 9 sløyfes (underforstås) imidlertid i de vanligste bøyningssmønstrene. Dette gjelder bokstaven **a** i koder for klasse 4 (alle kjønn), 5, 8 (inneholder bare maskuliner), maskuliner i klasse 9; derimot utelates bokstaven **c** i

kodene for femininer i klasse 9 (over 99% av femininer i denne klassen tilhører c-varianten, se også 7.7.4.).

7.7.3. For "sterke" maskuliner i klassene 4, 5, 8, 9 betyr **a** at dativ sg får endelsen **-i** i ubestemt form, **b** at dativ er uten endelse; vakling oppgis vha. **a,b** eller **b,a**, det (antatt) mest frekvente først, f. eks. **þjófur** $m^{5a,b}$. I noen tilfeller har ubestemt form dativsendelse men bestemt form ikke, i andre tilfeller er forholdet omvendt. Dette markeres med hhv **ab** og **ba**:

málfræðingur m^{5ab} 'grammatiker, lingvist', dat.ubest. málfraeðing-i, dat. best. málfraeðing-num.

Pga. de tallrike nomina agentis på *-ingur* vil markeringen m^{5ab} være ganske hyppig.

Dette gjør det mulig å gjengi forskjellige kombinasjoner av disse bøyingsvariantene på en enkel og logisk måte:

m^{5ab} : **baugur** 'ring; krets' baug-i, baug-num; **flokkur** 'flokk; parti'

m^{5ba} : **daunn** 'stank', **jór** 'hest' (poet.)

$m^{5a,ba}$: **dúnn** 'dun', dún(i), dúninum, **tónn** 'tone'

$m^{5b,ab}$: **bátur** 'båt', bát(i), bátnum, **hóll** 'haug, koll'

$m^{5b,a}$: **hrútur** 'saubukk', hrút(num) eller (sjeldnere) hrúti(num),

krókur 'krok'

$m^{5ba,a}$: **húnn** '(dør)klinke; bjørnunge', hún(inum), sjeldnere

húni(num)

$m^{5a,ab}$: **forkur** 'fork, høygaffel', forki, fork(i)num

$m^{5b,ba}$: **kokkur** 'kokk', kokk(num), sjaldnar kokk(inum)

$m^{5b,a}$: **glaumur** 'liv og sták', glaum(num), glaumi(num).

7.7.4. I verbalbøyningen markerer hhv. **a, b, c, d, e** endelsene i sg. pres. indikativ ved sterke verb og verb av klasse 1 (tradisjonelt 1. klasse svake verb): Eksempler: taka^Δ 'ta', selja¹ 'selge'; bera^{Δb} 'bære', smyrja^{1b} 'smøre'; fá^{Δc} 'få', ná^{1c} 'ná'; lesa^{Δd} 'lese', vaxa^{Δe} 'vokse'. Man merker seg at også her utelates (underforstås) a som den hyppigste klassen (taka^Δ = taka^{Δa}, selja¹ = selja^{1a}), jf. 7.7.2.

a: 1.p. -Ø, 2.p. -ur, 3.p. -ur: tek, tekur, tekur; sel, selur, selur

b: 1.p. -Ø, 2.p. -ð, 3.p. -r: ber, berð, ber*; smyr, smyrð, smyr

c: 1.p. -Ø, 2.p. -rð, 3.p. -r: fæ, færð, fær; næ, nærð, nær

d: 1.p. -Ø, 2.p. -t, 3.p. -Ø: les, lest, les

e: 1.p. -Ø, 2.p. -Ø, 3.p. -Ø: vex, vex, vex.

* Presensformene av berja^{1b} 'slå' og bera^{Δb} er homonyme i entall: (ber, berð, ber), mens pl. er hhv. berum - berið - bera og berjum - berjið - berja.

7.7.5. I adjektivbøyningen forklarer små latinske bokstaver gradbøyningen:

a: **-ari** (komparativ), **-astur** (superlativ): **sterkur**⁵ ‘sterk’ - sterkari - sterkastur;

baldinn⁷ ‘balstyrig’ - baldnari - baldnastur

Ettersom a-modellen er den vanligste, utelates **a** i kodene (5 = 5a, osv.), jf. 7.7.2.

b: **-ri**, **-stur**: **lágur**^{5Æ} (5Æ = 5bÆ, se 7.8.3. b.) ‘lav’ - lægri - lægstur;

vænn^{5b} ‘vakker; i godt hold’ - vænni (< væn-ri) - vænstur

c: **-ri**, **-astur**: **fallegur**^{5c} ‘vakker’ - fallegrí - fallegastur.

7.8. Store bokstaver:

7.8.1. Substantivbøyning. N betyr **-n-a** i gen. pl. fem. på **-a**: **stúlka** f1^N (dvs. gen. pl. stúlkna, men **fjara** f1, gen. pl. fjara, jf. 2.2.1.); **J** betyr et j-tillegg foran a og u i endelse, i praksis betyr dette ofte *palatalisert k eller g*: **kinn** f^{4c} ‘kinn’, nom. pl. kinnar, men **skel** f^{4cJ} – pl. skeljar; **tangi** m¹ ‘(land)tange’, nom. pl. tangar, men **höfðingi** m^{1J} ‘høvding’, nom. pl. höfðingjar; **lén** n⁴ ‘len’, dat. pl. lénum; men **fen** n^{4J} ‘dike, fen’, dat. pl. fenjum, osv.

7.8.2. Adjektivbøyning.

a) Noen adjektiver i klasse 7 bytter i visse former ut suffikset **-(i)n-** med **d**, **ð** eller **t**. Bøyningskoden viser dette med hhv. **D**, **Ð** eller **T**: **hreinskilinn**⁷ ‘oppriktig’, nom. pl. mask. hreinskilnir (den vanlige bøyningen), men **auðskilinn**^{7D}, nom. pl. mask. auðskildir; **vafinn**^{7Ð} ‘omviklet’, nom. pl. mask. vafðir; **nakinn**^{7T} ‘naken’, nom. pl. mask. naktir.

b) Visse adjektiver som gradbøyes etter modell **b** (se 7.7.5.) har omlyd i komparativ og superlativ. Omlydsvokalen (**e**, **y**, **ý** eller **æ**) inngår i koden som stor bokstav: **grannur**^{5E} ‘slank’ - grennri - grennstur; **þunnur**^{5Y} ‘tynn’ - þynnri - þynnstur; **mjúkur**^{5Ý} ‘myk’ - mýkri - mýkstur; **stór**^{4Æ} ‘stor’ - stærri - stærstur. I og med at slik omlyd i gradbøyningen forekommer utelukkende i b-modellen, er b overflødig i koden (4Æ = 4bÆ, 5E = 5bE, etc.).

7.8.3. Verbalbøyning. I klasse 2 dannes preteritum og imperativ vha. et dentalt suffiks som kan være **d**, **ð** eller **t** og inngår i koden: **mæla**^{2D} ‘måle’, pret. mældi, imperativ mældu!; **mæla**^{2T} ‘si, uttale’, pret. mælti, imperativ mæltu! **leigja**^{2Ð} ‘leie’, pret. leigði, imperativ leigðu! Det suffikset uteblir (fra synkronisk synspunkt) er koden for verb i klasse 2 logisk nok bare 2: **senda**² ‘sende’, pret. sendi, imperativ sendu!; **hrista**² ‘riste’, pret. hristi, imperativ hristu!; **heimta**² ‘få

(tilbaka); oppdrive, (la) hente'; jf. **heimta**³ 'kreve' (pret. heimtaði, imp. heimtaðu!).

7.9. I de islandske morfologiske tabellene oppgis bestemt artikkel i parentes:

	<i>m</i> ⁵ (= <i>m</i> ^{5a} , jf. 7.7.2)	<i>m</i> ⁵	<i>m</i> ⁵	<i>m</i> ^{5b}
sg	ask-ur(inn) ask-(inn) ask-i(num) ask-s(ins)	kað-al-l(inn) kað-al-(inn) kað-l-i(num) kað-al-s(ins)	stein-n(inn) stein-(inn) stein-i(num) stein-s(ins)	kjól-l(inn) kjól-(inn) kjól-(num) kjól-s(ins)
<i>Npl</i>	ask-ar(nir) ask-a(na) ösk-(un)um* ask-a(nna)	kað-l-ar(nir) kað-l-a(na) köð-l-(un)um* kað-l-a(nna)	stein-ar(nir) stein-a(na) stein-(un)um* stein-a(nna)	kjól-ar(nir) kjól-a(na) kjól-(un)um* kjól-a(nna)

	<i>m</i> ^{5c}	<i>m</i> ^{5d}	<i>m</i> ^{5a,b}
<i>Nsg</i>	skóg-ur(inn)	skó-r(inn)	plóg-ur(inn)
<i>A</i>	skóg-(inn)	skó-(inn)	plóg-(inn)
<i>D</i>	skóg-i(num)	skó-(num)	plóg-i(num)/plóg-(num)
<i>G</i>	skóg-ar(ins)	skó-s(ins)	plóg-s(ins)
<i>Npl</i>	skóg-ar(nir)	skó-r(nir)	plóg-ar(nir)
<i>A</i>	skóg-a(na)	skó-(na)	plóg-a(na)
<i>D</i>	skóg-(un)um*	skó-(nu)m*	plóg-(un)um*
<i>G</i>	skóg-a(nna)	skó-(nn)a*	plóg-a(nna)

* Språkhistoriske fakta viker her for enklest mulig fremstilling av synkroniske realiteter.

8. Klasseinndeling for islandske substantiver

Klasseinndeling for islandske substantiver anføres i tabell 8.1. (sjeldne endelser utelates i denne oversikten, f.eks. -ar i gen. sg. mask. i 4 og 5. klasse); en mer detaljert oversikt over formrekkene gis i tabell 8.2. Tegnet Ø betyr null-endelse.

Tabell 8.1. Maskuliner.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
nom. sg.	-i	-i	-i	Ø	-(u)r, -l, -n	-i-r	-(u)r	-(u)r	-(u)r	-ur, -Ø*	-ur, -Ø*
gen. sg.	-a	-a	-a	-s	-s	-i-s	-s	-s	-ar	-ar	-ar
nom. pl.	-ar	-ur	-ir	-ar	-ar	-ar	-var	-ir	-ir	-ar	-ar

* Klassene 10 og 11 mask. skiller seg ved forskjellig omlyd i rotmorfemet i visse kassformer.

Tabell 8.1. Femininer

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
nom. sg.	-a	-i	-i	Ø		Ø, -ur, -i	Ø		Ø, -ur	Ø	Ø*
gen. sg.	-u	-i	-i	-(a)r		-ar	-var		-ar	-(a)r	-ur
nom. pl.	-ur	-ar	-ir	-(a)r		-ar	-var		-ir	-(u)r, -ir	-ar

Tabell 8.1. Nøytrter

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
nom. sg.	-a			-Ø		-i	(-Ø)				
gen. sg.	-a			-s		-i-s	(-s)				
nom. pl.	-u			-Ø		-i	(-Ø)				

8.2. Tabellen på s. 55 gir en mer detaljert oversikt over substantivenes endelsesrekker.

8.3. Eksempler på kodebruk for substantivene:

8.3.1. Maskuliner: **skóli** m^1 'skole', **nemandi** m^2 'elev, student', **Dani** m^3 'danske', **vagn** m^4 'vogn' (4 = 4a, dvs. dat. sg. *vagni(num)*), se 7.7.2.), **kór** m^{4b} 'kor' (dat. sg. *kór(num)*), **stúdent** m^{4ba} 'student' (dat. sg. *stúdent(inum)*, se også 7.7.3.), **Bakkus** m^{4c} (gen. sg. *Bakkus-ar*), **hestur** m^5 'hest', **kjóll** m^{5b} 'kjole' (dat. sg. *kjól(num)*), **skógur** m^{5c} 'skog' (gen. sg. *skóg-ar*), **læknir** m^6 'lege', **söngur** m^7 'sang', **hringur** m^{5b} 'ring' (pl. *hringar*, gen. pl. *hringja*), **hringur** m^{8b} 'sirkel' (pl. *hringir*, gen. pl. *hringja*), **dalur** m^{8b} 'dal', **skutur** m^{8c} 'akterstavn' (gen. sg. *skut-s*, sjeldnere *skut-ar*), **drengur** m^{8b} 'gutt' (gen. pl. *drengja*), **sjávarútvegur** m^8 'fiske, fiskerinæring', **atvinnuvegur** m^9 'næring, næringsgren', **réttur** m^9 'rett', **hlutur** m^{8b} 'ting, gjenstand', **sultur** m^{9c} 'sult' (gen. sg. *sult-ar*, sjeldnere *sult-s*), **próstur** m^{10} 'trost', **fjörður** m^{11} 'fjord', **bróðir** m^{Δ} 'bror' (heteroklitisk bøyning, se 7.4.1.).

Eksempler på avvikende bøyning: **herra** $m^{1\Delta}$ 'herre' (nom. sg. på -a istf. -i), **blástur** $m^{4\Delta}$ 'blåsing' (dat. sg. *blæstri* med omlyd), **dagur** $m^{5\Delta}$ 'dag' (dat. sg. *degi* med omlyd), **vegur** $m^{9\Delta}$ 'vei' (kan i høytidelig språk ha akk. pl. *vegu* istf. *vegi*; følgelig vil f.eks. **malarvegur** 'grusvei' få koden m^9).

8.3.2. Femininer: **vara** f^1 'vare', **tunga** f^{1N} 'tunge' (se 7.7.2.), **lygi** f^2 'løgn', **beiðni** f^3 'anmodning', **breyting** f^4 'forandring', **vél** f^{4c} 'maskin', **á** f^{4d} 'elv', **mýri** f^6 'myr', **stöð** f^7 'stasjon', **brúður** f^{9a} 'brud', **öxl** f^9 (= 9c, jf. 7.7.2.) 'skulder', **höll** f^9 eller (i mer høytidelig språk) f^{9b} (dat. sg. *höllu*) 'slott', **sál** f^{9N} eller (i mer høytidelig språk) f^{9bN} (dat. sg. *sálu*; gen. pl. *sálna*, se 7.8.1.) 'sjel', **bók** f^{10} 'bok', **stöng** f^{10} 'stang', **sæng** f^{11} 'dyne', **systir** f^{Δ} 'søster'.

Eksempler på avvikende bøyning: **kona** $f^{1\Delta}$ 'kvinne' (gen. pl. *kvenna*), **mær** $f^{4\Delta}$ 'møy' (bare nom., akk. sg. – ellers brukes kasusformene til *mey*), **gjörð** $f^{9\Delta}$ 'gjerning; tiltak' (gen. sg. og nom. akk. pl. beholder -ö-: *gjörðar*, *gjörðir*, se 2.1.1., jf. *gjörð* f^9 'gjord; tønneband' (regelmessig: gen. sg. *gjarðar*, nom. akk. pl. *gjarðir*), **hönd** $f^{10\Delta}$ 'hånd' (dat. sg. *hendi*, nom. akk. pl. *hendur*).

8.2. Tabell. Islandske substantiver. Bøyningsklassenes endelsesrekker

M a s k u l i n e r

	1 kl.	2 kl.	3 kl.	4 kl.	5 kl.	6 kl.	7 kl.	8 kl.	9 kl.	10 kl.	11 kl.
Nsg	-i	-i	-i	-Ø	-(u)r, -l, -n	-i-r	-(u)r, -Ø	-(u)r	-(u)r	-ur, -Ø	-ur, -Ø
Asg	-(j)a	-a	-(j)a	-Ø	-Ø	-i	-Ø	-Ø	-Ø	-Ø	-Ø
Dsg	-(j)a	-a	-(j)a	-i, -Ø	-i, -Ø	-i	-Ø, -vi	-i, -Ø	-i, -Ø	-i	-i
Gsg	-(j)a	-a	-(j)a	-s, -ar	-s, -ar	-is	-s	-s	-(j)ar	-ar	-ar
Npl	-(j)ar	-ur	-ir	-ar	-ar	-(j)ar	-var, -ir	-ir	-ir	-ir	-ir
Apl	-(j)a	-ur	-i	-a	-a	-(j)a	-va, -i	-i	-i	-i	-i
Dpl	-(j)um	-um	-(j)um	-um	-um	-(j)um	-(v)um	-(j)um	-(j)um	-um	-um
Gpl	-(j)a	-a	-(j)a	-a	-a	-(j)a	-va	-(j)a	-(j)a	-a	-a

F e m i n i n e r

	1 kl.	2 kl.	3 kl.	4 kl.	5 kl.	6 kl.	7 kl.	8 kl.	9 kl.	10 kl.	11 kl.
Nsg.	-a	-i	-i	-Ø		-Ø, -i, -ur	-Ø		-Ø, -ur	-Ø	-Ø
Asg.	-u	-i	-i	-Ø, -u		-i	-Ø		-Ø, -i	-Ø	-Ø
Dsg	-u	-i	-i	-Ø, -(j)u		-i	-Ø		-Ø, -u, -i	-Ø	-Ø
Gsg	-u	-i	-i	-(j)ar, -r		-(j)ar	-var		-ar	-ar	-ur
NApl	-ur	-ar	-ir	-(j)ar, -r		-(j)ar	-var		-ir	(u)r, -ir	-ur
Dpl	-um	-um	-um	-(j)um, -m		-(j)um	-vum		-um	-um	-um
Gpl	-(n)a	-a	-a	-(j)a		-(j)a	-va		-(n)a	-a	-a

N ø y t r e r

	1 kl.	2 kl.	3 kl.	4 kl.	5 kl.	6 kl.	7 kl.	8 kl.	9 kl.	10 kl.	11 kl.
NAsg	-a			-Ø		-i	-Ø				
Dsg	-a			-i, -Ø		-i	-(v)i				
Gsg	-a			-s		-i-s	-s				
NApl	-u			-Ø		-i	-Ø				
Dpl	-um			-(j)um		-(j)um	-(v)um				
Gpl	-(n)a			-(j)a		-(j)a	-(v)a				

1.-3. "svak" bøyning

4.-11. "sterk" bøyning

8.3.3. Nøytrter: **eyra** n^{1N} 'øre', **land** n^4 'land', **Tíbet** n^{4b} , **kvæði** n^6 'dikt', **ríki** n^{6J} 'stat' (dat. pl. ríkjum, se 7.8.1.), **tré** n^{Δ} 'tre'.

9. Oversikt over adjektiver i sterk bøyning. Tabell 9.1.

m					f			
sg.	4	5	6	7	4	5	6	7
nom.	-Ø	-(u)r, -i, -n	-ur	-in-n		-Ø		-in-Ø
akk.		-an		-in-n		-a		-(n)a
dat.		-um		-(n)umí		-ri (-li, -ni)		-in-ni
gen.		-s		-in-s		-rar (-lar, -nar)		-in-nar
pl.								
nom.		-ir		-(n)ir		-ar		-(n)ar
akk.		-a		-(n)a		-ar		-(n)ar
dat.		-um		-(n)um		-um		-(n)um
gen.		-ra		-in-na		-ra		-in-na

n				
sg.	4	5	6	7
nom, akk.	-t	-(t)	-Ø	-ið-Ø
dat.		-u		-(n)u
gen.		-s		-in-s
pl.				
nom, akk.		-Ø		-in-Ø
dat.		-um		-(n)um
gen.		-ra		-in-na

9.2. Eksempler på kodebruk for adjektivene: **hissa**⁰ 'forbauset', **alelda**⁰ 'overtent', **barnshafandi**⁰ 'gravid', **frjáls**⁴ 'fri', **stór**^{4Æ} 'stor', **napur**⁴ 'bitende (kald)'; **kaldur**⁵ 'kald', **hýr**⁴ 'blid, vennlig', **hlýr**^{5c} 'varm', **klár**⁴ 'flink', **smár**^{5Æ} 'liten'; **gulur**⁵ 'gul', **háll**^{5c} 'glatt', **mjór**^{5b} 'tynn, sped', **ötull**^{5c} 'energisk, arbeidsom', **kunnugur**^{5c} 'kjent (med noe(n))'; **ritaður**⁶ 'skrevet', **menntaður**^{6c} 'dannet, lærd' (NB: alle adjektiver på -aður i klasse 6. gradbøyes etter modell *c dersom de kan gradbøyes*: menntaðri - menntaðstur. Mangler *c* i koden til et adjektiv på -aður, betyr det at vedkommende ord ikke gradbøyes, f. eks. *ritaður*); **háður**⁶ 'avhengig' (háðari - háðastur), **séður**⁶ 'lur, utspekulert' (séðari - séðastur); **hreinskilinn**⁷ 'oppriktig' (hreinskilnari - hreinskilnastur), **torskilinn**^{7D} 'vanskelig å forstå' (torskildari - torskildastur); **gagnrýninn**^{7c} 'kritisk, granskende' (gagnrýnni - gagnrýnastur).

9.3. Eksempler på avvikende bøyning: **sannur**^{5Δ} 'sann' (nom. akk. sg. nøytrum *satt*, jf. *grannur*^{5E} - grannt, regelmessig), **nógur**^{5Δ} 'tilstrekkelig' (nøytrum *nóg* - uten endelsen -t). Koden Δ alene (uten arabisk tall) indikerer suppletivisk gradbøyning: **góður**^Δ - betri - bestur, **margur**^Δ - fleiri - flestur, **gamall**^Δ - eldri - elstur, o. fl.

II. Syntaktisk informasjon i RIO. Reksjon og valens

10. Kasusmarkering

Russiske og islandske kasus angis vha. kursiverte forkortelser: For russiskens vedkommende dreier det seg stort sett om samme system som i RNO 1987 og 1994.

10.1. Når referansen er uten begrensninger mht. *genus animatum* : *inanimatum* brukes store bokstaver.

Russisk:
I = imenitel'nyj padež
R = roditel'nyj padež
D = dátel'nyj padež
V = vinitel'nyj padež
T = tvoritel'nyj padež = instrumentalis
P = predložnyj paděž = lokativ

Islandsk
N = nominativus = nefnifall
G = genitivus = eignarfall
D = dativus = þágufall
A = accusativus = þöfall

Store bokstaver er den primære kasusmarkøren. I tilfeller der det er viktig å skille mellom animatum (i første rekke personer) og inanimatum (se f.eks. 12.4.) brukes andre midler:

10.2. For samtidig å markere at kasusformene står for *genus animatum*, brukes følgende forkortelser:

Russisk:
 (I) *kto-l.* = kto-libo 'noen'
 (R) *kogo-l.* = kogo-libo
 (D) *komu-l.* = komu-libo
 (V) *kogo-l.* = kogo-libo
 (T) *kem-l.* = kem-libo
 (P) *kom-l.* = kom-libo

Islandsk:
 (N) *e-r* = einhver
 (G) *e-rs* = einhvers
 (D) *e-m* = einhverjum
 (A) *e-n* = einhvern

(I) *kto-l.* = kto-libo, (R) *kogo-l.* = kogo-libo, etc.

10.3. Følgende forkortelser presiserer at det dreier seg om animert femininum i entall:

e-a = einhverja (A)
e-i = einhverri (D)
e-ar = einhverrar (G)

10.4. Flertallsforkortelser for islandske animata:

(N) *e-ir* = einhverjir (mask.), *e-jar* = einhverjar (fem.)
 (A) *e-ja* = einhverja (mask.), *e-jar* = einhverjar (fem.)
 (G) *e-ra* = einhverra
 (D) *e-jum* = einhverjum

Merk at **-j-** i flertallsforkortelsene skiller disse fra homonyme entallsformer (se 10.2.–10.4.): (*e-a* = einhverja, akk. sg fem.; *e-ja* = einhverja, akk. pl mask.; *e-m* = einhverjum, dat. sg mask., *e-jum* = einhverjum, dat. pl., alle kjønn.

10.5. Følgende forkortelser indikerer *genus inanimatum*:

Russisk:	Islandsk:
(I, V) <i>čto-l.</i> = <i>čtó-libo</i> 'noe'	(N, A) <i>e-ð</i> = <i>eitthvað</i>
(R) <i>čego-l.</i> = <i>čegó-libo</i> , etc.	(G) <i>e-s</i> = <i>einhvers</i>
(D) <i>čemu-l.</i> , (T) <i>čem-l.</i> , (P) <i>čëm-l.</i>	(D) <i>e-u</i> = <i>einhverju</i>
(I, V) <i>čto-l.</i> = <i>čtó-libo</i> , etc.	

De islandske homonyme genitivsformene i hhv mask. (se 10.2.) og nøytrum (10.3.) sg differensieres m.a.o.: *e-rs* = mask.; *e-s* = nøytrum. Dette er relevant: *heyra til e-rs* betyr 'høre noen (uten å se ham)' – ikke *noe*.

11. Bruken av parentes

Ved angivelse av syntaktiske konstruksjonsmønstre brukes ofte (som i RNO):

11.1. BUEPARENTES som markerer fakultative, valgfrie elementer, og KLAMMEPARENTES som brukes i to betydninger:

- at det dreier seg om alternativ («eller»)
- «henholdsvis»

Eksempler på bruk av parentes: **nemudrenó** ... það er (ekki nema) von {ekki að undra}

Den kombinerte bruken av bue- og klammeparentes i oversettelsen gir følgende tolkninger:

- það er von
- það er ekki nema von
- það er ekki að undra

Det er innlysende hvor plassbesparende dette er.

12. Reksjon o.l.

Eksempler på markering av kasusstyring og andre typer reksjon (i vid forstand):

12.1. **otčítát'sja**¹ *sv* <*nsv* otčítývat'sja> (*v čëm-l.*) (*pered kem-l.*) gefa^Δ (*e-m*) skýrslu (*um e-ð*), gera^{2D} (*e-m*) grein fyrir *e-u* – gir disse muligheter:

otčítát'sja = gefa skýrslu 'avlegge rapport'

otčítát'sja *v čëm-l.* = gefa skýrslu *um eitthvað*, gera grein fyrir *einhverju* 'avlegge rapport om noe'

otčítát'sja *pered kem-l.* = gefa *einhverjum* skýrslu 'avlegge rapport (over)for noen'

otčítát'sja *pered kem-l. v čëm-l.* = gefa *einhverjum* skýrslu *um eitthvað*, gera *einhverjum* grein fyrir *einhverju* 'avlegge rapport om noe (over)for noen'.

12.2. Ved hjelp av bueparentes markerer man likeledes at et verb er *potensielt transitivt* (jf. Bergenholz 1994:119), f. eks. islandsk **borða** (A) = spise (vi) *eller* spise noe (vt). I selve ordboken ser dette slik ut (russiske forklaringer oversettes til norsk):

est^Δ I *nsV* <*sv s*"-> (V) 1. *sv tž* po- (o *ljudjax* 'om personer') **borða**³ {*snæða*^{2D}} (A); **éta**^Δ (A) (o *životnych i – famil'jarno – o ljudjax* 'om dyr og – familiært – om personer'); **eta**^Δ (A) *tk nast., knižn.* 'bare pres., boklig'; málo ~ *tž* 'også' vera neyslugrannur^{5E} {*kræða* *f*¹}.

Det vil si: (V) og (A) i bueparentes oppgir at et objekt (i akkusativ: Vinitel'nyj padež) ikke er obligatorisk, hverken for det russiske verb eller de islandske ekvivalentene. Bruk av {} sparer også plass her: **borða**³ {*snæða*^{2D}} (A) - istf.: **borða**³ (A), *snæða*^{2D} (A).

12.3. málo ~ *tž* vera neyslugrannur^{5E} {*kræða* *f*¹} = vera neyslugrannur^{5E}, vera *kræða* *f*¹.

Forkortelsen *tž* (takže = også) betyr at vsa. en direkte oversettelse, dvs. 'borða lítið, snæða lítið' hhv., finnes det andre muligheter vha. av adjektivet *neyslugrannur* eller substantivet *kræða*. Uten *tž* kunne en russisk bruker konkludere at *málo est* 'máttu' oversettes med 'vera neyslugrannur' eller 'vera *kræða*' *f*¹. Dette gjør det enklere å gjøre brukeren oppmerksom på idiomatiske vendinger og uttrykk uten å måtte ramse opp en masse selvfølgeligheter, jf. Svensén (1987:180–181).

12.4. **soglasít'sja**^{4b} ... 1. ... 2. *s T* samsinna^{2T} *D*, vera á sama máli (og *e-r*), fallast^Δ á *e-ð*, taka^Δ undir *e-ð*; viðurkenna^{2D} *e-ð* (*priznat'sja* 'innrømme').

Delbetydning 2 oversettes til islandsk med *samsinna*, hvis valens tillater både *genus animatum* og *inanimatum*: *samsinna einhverju* & *samsinna einhverjum* 'si seg enig i noe' og 'si seg enig med noen'; *vera á sama máli* kan brukes selvstendig: 'si seg enig' eller angi *personen* man er *enig med*, men IKKE *hva* man er *enig i*; *fallast á* utelukker *animatum*; man kan bare *fallast á* (gå med på) et forslag, kompromiss o.l.; samme gjelder for *taka undir* og *viðurkenna*.

12.5. Det er viktig å gjøre den russiske brukeren oppmerksom på at mens man kan bruke **soglasít'sja** uten preposisjonsledd i setning som (han foreslo at vi skulle delta) **i ja soglasílsja** 'og jeg gikk med på det',

må man på islandsk si 'og ég féllst á það'. Ellers ville *e-ð* stått i bueparentes: *fallast^Δ á (*e-ð*).

Tilsvarende på norsk: Oná soglasílas'? = Gikk hun med på det?

13. Implisitt grammatikk

13.1. En utførlig OBG i en bilingval ordbok kombinert med konsekvent bruk av henvisningskoder, syntaktiske konstruksjonsmønstre osv., dvs. alle de eksplisitte midler det er gjort rede for i 5.–12. inkl., kan selvsagt aldri omfatte all relevant grammatisk informasjon om kildepråket og/eller målspråket.

13.2. Det er derfor ofte aktuelt å ta i bruk implisitt informasjon vha. teksteksempler. I RIO (og f.eks. RNO) gjelder dette bl.a. uregelmessige kortformer og gradbøyning av russiske adjektiver, videre uregelmessige preteritumformer av russiske verb i og med at Zaliznjaks kodesystem (slik det har vært brukt i bilingvale ordbøker) ikke opplyser eksplisitt om disse forhold, jf. 6.3. b.

13.3. Teksteksempler i RIO brukes bl.a. for å differensiere flere islandske ekvivalenter til ett russisk lemma mht. betydning, spredning, stilistisk valør o.m.a.

14. Oppsummering

14.1. Den islandske OBG skissert i 7.–12. kan virke komplisert, men det er en forholdsvis komplisert grammatikk det dreier seg om. En OBG det referes til fra ordboksartiklene må enten bli en ren oppslagsgrammatikk à la Davíðsson eller tilstrebe "lesbarhet", noe OBG i RIO gjør. Den siste varianten stiller imidlertid bestemte, ufravikelige krav til brukerne.

14.2. Vil gjennomsnittsbrukeren sette seg skikkelig inn i "bruksanvisningen" eller vil han/hun bruke boken som en ordliste for semantisk informasjon og således tilegne seg kun en liten del av de opplysninger ordboken har å by? Ifølge min erfaring er det siste vanligvis tilfelle – dersom man ikke gjør noe med saken. Med andre ord: En slik OBG forutsetter optimalt en viss opplæring.

14.3. Dette bør ikke være en ulempe. Som nevnt i 6.7. og 6.8. kan og bør en OBG være et pedagogisk hjelpemiddel – ikke en ekstrabelastning. Med tanke på hvilken rolle ordbøker spiller i språkstudier er det innlysende at organisert, målrettet opplæring i ordbokbruk bør inn i skoleverket, herunder også bruk av ordboksgrammatikk og dens

referansesystem der dette er aktuelt. Likeledes er det et tidsmessig krav at sentrale myndigheter målbevisst organiserer og driver undervisningsrettet leksikografisk produksjon.

14.4. Samtidig er systematisk samordning av leksikografiske virkemidler uhyre viktig såvel i nasjonal som i internasjonal sammenheng. Det som har skjedd med f.eks. fonetisk transkripsjon kan tjene som modell for samordning av metoder, tegnssett o.l. til bruk i (bilingvale) ordbøker. Det er verd å minnes V. Berkovs (1988:97–98) ord på konferansen i Budapest: En slik standardisering bør være en internasjonal oppgave, fortrinnsvis i regi av UNESCO.

Litteratur

Ordbøker

I. Med islandsk som kildespråk

Bergsveinsson 1967 = Sveinn Bergsveinsson: *Íslensk-þýsk orðabók*. Leipzig: VEB Verlag Encyklopädie.

Berkov 1962 = Valerij Berkov: *Íslensk-rússnesk orðabók*. Moskva: Gosudarstvennoe izdatel'stvo inostrannykh i nacional'nych slovarej.

Blöndal 1920–1924 = Sigfús Blöndal: *Íslensk-dönsk orðabók*. Kaupmannahöfn.

Boots 1950 = Gerard Boots: *Íslensk-frönsk orðabók*. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja.

CIED 1989 = Sverrir Hólmarsson, Christopher Sanders, John Tucker: *Concise Icelandic-English Dictionary*. Reykjavík: Iðunn.

Ellertsson 1993 = Björn Ellertsson: *Íslensk-þýsk orðabók*. Reykjavík: Iðunn.

IDO 1957 = Ágúst Sigurðsson: *Íslensk-dönsk orðabók*. Með málfræðiskýringum. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja.

IEO 1970 = Arngrímur Sigurðsson: *Íslensk-ensk orðabók*. (4. utg. 1983). Reykjavík. Prentsmiðjan Leiftur hf.

Turchi 1994 = Paolo Maria Turchi: *Íslensk-ítölsk orðabók*. Reykjavík: Iðunn.

II. Med islandsk som målspråk

Bogason 1952 = Sigurður Örn Bogason: *Ensk-íslensk orðabók*. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja.

Boots 1953 = Gerard Boots: *Frönsk-íslensk orðabók*. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja.

- DIO 1992 = *Dönsk-íslensk orðabók*. Hovedredaktører Hrefna Arnalds og Ingibjörg Johannesen. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja.
- EÍO 1984 = Sören Sörenson o.fl.: *Ensk-íslensk orðabók með alfræðilegu ívafi*. Reykjavík: Örn og Örlygur.
- Gunnarsson 1957 = Freysteinn Gunnarsson: *Dönsk-íslensk orðabók*. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja.
- NIO 1987 = Hróbjartur Einarsson: *Norsk-islandsk ordbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ófeigsson 1935 = Jón Ófeigsson: *Þýzk-íslensk orðabók*. 2. útgáfa. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja H. F. (3. utg. 1982)
- RIO = Helgi Haraldsson: *Rússnesk-íslensk orðabók* (I manus, planlagt utgivelse ved Nesútgáfan, Reykjavík, rundt årsskiftet 1995/96)
- SIO 1982 = Gösta Holm, Aðalsteinn Davíðsson: *Svensk-íslänsk ordbok*. Lund/Reykjavík: Walter Ekström Bokförlag/Almenna Bókafélagið.
- Skaftason 1986 = Jón Skaftason: *Ensk-íslensk orðabók*. Reykjavík: Örn og Örlygur. (En skoleutgave av EÍO 1984).

III. Andre

- Jónsson 1994 = Jón Hilmar Jónsson: *Orðastaður, orðabók um íslenska málnotkun*. Reykjavík: Mál og menning.
- RNO 1987 = Valerij Berkov: *Russisk-norsk ordbok*. Moskva: Russkij jazyk.
- RNO 1994 = Valerij Berkov: *Russisk-norsk ordbok*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rysk-sv. 1976 = Carin Davidsson m.fl.: *Rysk-svensk ordbok*. Moskva: Russkij jazyk.
- Zaliznjak 1977 = Andrej Zaliznjak: *Grammatičeskij slovar' russkogo jazyka*. Moskva: "Russkij jazyk".

Annen litteratur

- Bergenholtz, Henning 1994: Grammatik i ordbøger. I: *Sprogvidenskabelige Arbejdspapirer fra Aarhus Universitet 1*, 115–124.
- Berkov, Valerij 1973: *Voprosy dvujazyčnoj leksikografii*. Izdatel'stvo Leningradskogo universiteta.
- Berkov, Valerij 1977: *Slovo v dvujazyčom slovar*. Tallinn: Valgus.
- Berkov, Valerij 1988: A Modern Bilingual Dictionary – Results and Prospects. I: *BUDALEX'88 Proceedings, 97–105. Papers from the EURALEX Third International Congress, Budapest, 4–9 September 1988*. Budapest: Akadémiai Kiado.
- Friðjónsson, Jón 1989: *Samsettar myndir sagna*. Reykjavík: Málvísindastofnun HÍ.

- Haraldsson, Helgi 1991: *Beygingartákn Íslenskra orða. Nafnorð*. Reykjavík: Málvísindastofnun Háskóla Íslands & Stofnun í erlendum tungumálum.
- Haraldsson, Helgi 1995: *Mini-Zaliznjak*. Oslo: Institutt for østeuropeiske og orientalske studier (fotostatert læremiddel).
- Kvaran, Guðrún 1988: *Orðabækur og orðasöfn sem varða íslensku*. Orð og tunga I, 221–234. Reykjavík.
- Scando-Slavica 1980 = Instructions to Contributors. I: *Scando-Slavica, Tomus 26*, 199–201.
- Selberg, Ole Michael 1995: *Norsk-polsk ordbok. Retningslinjer. Blindern* (Arbeidsdokument).
- Svensén, Bo 1987: *Handbok i lexikografi*. Stockholm: Esselte Studium och TNC.
- Zaliznjak, Andrej 1994: Russiske morfologiske tabeller. I: *RNO 1994 (s.d.)*, s. 1147–1188.